

verba ex encyclica «Immortale Dei»: Civitas «suppeditare vitae sufficientiam perfectam sola potest». b) Philosophorum et theologorum. *Aristoteles* variis in locis (v. g. *Polit.* I. 3, c. 4 et 6) docet homines propter communem utilitatem in civitatem congregari, ut non solum vivant, sed bene et cum sufficientia bonorum vivant. Propterea civitas est «perfecta societas ex pluribus vicis conflata, quae ad summum iam, ut ita dicam, omnis copiae bonis omnibus cumulatae nihilque praeterea requirentis culmen pervasit» (I. c. I. 1, c. 2). Alibi docet civitatem non esse loci communionem, neque solum *ad hoc esse, ut sint tuti a mutua iniuria* et inter se commutationem et usum habeant (*ἡ πόλις οὐκ ἐστὶ κοινωνία τόπου καὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν σφ ἄς ἀπ' αὐτῶν καὶ τῆς μεταδόσεως χάριν*), sed «haec quidem praesto sint necesse est, siquidem civitas futura est; non tamen, etsi haec omnia praesto sint, iam civitas est. Sed ea demum societas civitas est, quae bene vivendi et tum domibus tum generibus vitae perfectae et sufficientis gratia comparata est.» Inde colligit hanc definitionem civitatis: civitas est vitae generum et vicorum perfectae et omnibus bonis necessariis expletae communitas (*πόλις δὲ ἡ γενῶν καὶ ζωμῶν κοινωνία ζωῆς τελείας καὶ ἀπ' ἀρχῆς. Τοῦτο δ' ἐστίν, ὡς φασιν, τὸ ζῆν ἐδδαιμόνως καὶ καλῶς.* *Polit.* I. 3, c. 5). Cum Aristotele consentiunt *Albertus Magnus* et *S. Thomas* in *Comment. in III Polit.* c. 6. In opusculo *De regim. princip.* I. 1, c. 1 *Angelicus* dicit de fine civitatis: «Cum autem homini competat in multitudine vivere, quia sibi non sufficit ad necessaria vitae, si solitarius maneat: oportet, quod tanto sit perfectior multitudinis societas, quanto magis per se sufficiens erit ad necessaria vitae. Habetur siquidem aliqua vitae sufficientia in familia domus unius . . . , in civitate vero, quae est perfecta communitas, quantum ad omnia necessaria vitae.» Postea c. 15 ita accuratius finem civitatis determinat: «Ad bonam vitam multitudinis instituendam tria requiruntur: *Primo* quidem, ut multitudo in unitate pacis constituatur. *Secundo*, ut multitudo vinculo pacis unita dirigatur ad bene agendum . . . *Tertio* vero requiritur, ut per regentis industriam *necessariorum ad bene vivendum adsit sufficiens copia.*» *S. Thomas* ergo longe ab

est ab opinione eorum, qui finem civitatis solam securitatem et pacem esse contendunt. *Suarez* (*De leg.* I. 3, c. 11) data opera agit de fine potestatis et legis civilis. Postquam asseruit potestatem civilem non habere pro fine felicitatem supernaturalem et spiritualem, ita pergit (n. 7): «Addo tertio potestatem civilem legislativam, etiam in pura natura spectatam, non habere pro fine intrinseco et per se intento felicitatem naturalem vitae futurae: immo nec propriam felicitatem naturalem vitae praesentis, quatenus ad singulos homines, ut particulares personae sunt, pertinere potest, sed eius finem esse felicitatem naturalem communitatis humanae perfectae, cuius curam gerit, et singulorum hominum, ut sunt membra talis communitatis, ut in ea *scl. in pace et iustitia vivant et cum sufficientia bonorum, quae ad vitae corporalis conservationem et commoditatem spectant, et cum ea probitate morum, quae ad hanc externam pacem et felicitatem reipublicae et convenientem humanae naturae conservationem necessaria est.* Haec est mens Aristotelis . . . et *D. Thomae*» etc. Triplici ergo elemento secundum *Suarez* constat finis potestatis civilis: 1. pace et iustitia, 2. sufficientia bonorum, quae ad vitae corporalis conservationem et commoditatem spectant, 3. ea probitate morum, quae ad hanc externam pacem et felicitatem reipublicae necessaria est. Alibi passim dicit finem legis civilis esse felicitatem reipublicae. Felicitas autem non consistit in sola pace, prout pax significat absentiam turbarum et iniuriarum. Sicut familia non obstante pace potest versari in summa miseria, ita etiam civitatis felicitas non consistit in sola pace. Quodsi *Suarez* alibi, ubi tantum in transitu loquitur de fine legis civilis, solam pacem commemorat, ne inde concludas eum alia elementa e fine potestatis civilis excludere, nisi asserere velis eum sibi perpetuo et aperte contradicere.

521. PARS III. Inter has autem etc.

Prob. Duplex genus eiusmodi condicionum distingui potest: *aliae* respectu activitatis privatae sunt potius *negativae*, quae prohibentia remonent; hae consistunt in mutua pace et securitate ordinis iuridici, qualem organica societatis struc-

tura postulat; *aliae* vero sunt *positivae* consistuntque in sufficienti copia subsidiorum corporis et animi, quae quasi in medio ponuntur omnibusque offeruntur, ita ut directe per se suam felicitatem temporalem efficere valeant.

Iam inter has condiciones *primo loco obtinendas* esse priores, ita ut numquam sub praetextu boni communis hunc ordinem subvertere liceat, patet: 1. ex eo, quod illa pax et securitas iurium prima et maxime essentialis condicio prosperitatis socialis est. Hinc illud: Iustitia est fundamentum regnorum. Immo absque securitate iurium *aliae* condiciones positivae procurari sufficienter non possunt.

2. Magis hominibus cordi est, ut, quantum ordo socialis permittit, in bonis iam iure ad se pertinentibus custodiantur, quam ut his sublatis iis potestas alia acquirendi offeratur, praesertim cum haec alia iterum iis auferri possent, si ordo iuridicus intra limites necessitatis communis non supponatur inviolabilis.

522. *Coroll. 1.* Cum finis *auctoritatis* civilis sit *efficere*, ut membra societatis in eiusdem finem cooperentur et sic societas finem suum *consequatur*, ex dictis eruitur finem auctoritatis civilis esse procurare, ut communi conspiratione condiciones illae, in quibus prosperitatem publicam consistere diximus, obtineantur. Praeprimis ergo debet ordinem iuridicum societatis organicae naturae correspondentem, quatenus iam per legem naturalem determinatus est, tueri; quatenus vero determinatione indiget, secundum exigentiam boni communis determinare et complere. Praeterea debet intra limites ordinis iuridici modo descripti procurare omnis generis bona tum corporis tum animi, quae requiruntur, ut membra societatis civilis prosperitatem suam privatam eamque honestam huius vitae ipsi per se efficere valeant.

523. *Coroll. 2.* Ergo recte dicitur *activitas publica* ad privatam accedere tamquam huius *complementum* extrinsece necessarium; illius proin propriam sphaeram ibi incipere, ubi huius naturalis ambitus desinit. Unde recte etiam a multis dicitur auctoritatem civilem omnia ordinare posse, quae bonum commune subditorum exigit, quae sine illius interventu non

sufficienter obtinerentur, quaeque non reservata sunt Ecclesiae a Deo. Sed quoniam hic limes in praxi non mathematice, sed morali aestimatione definiendus est, evitari non potest, quominus in determinandis rebus, quae publicam interventionem exigant, aliqua iudiciorum diversitas locum habere possit.

524. *Schol.* Ex hucusque dictis facile determinari potest, *quomodo familia et civitas inter se tum conveniant tum differant.*

I. *Conveniunt* 1. eo, quod utraque est societas naturalis seu in sua specie necessario ex insita inclinatione naturae proveniens; 2. quod utraque habet *finem* ab ipsa *natura determinatum* et comprehendentem *totum bonum temporale* hominis; 3. utraque habet *potestatem* suam *immediate a lege naturali* seu auctore naturae.

II. *Differunt* autem plurimum, neque solum gradu, sed *specie* (*Aristot.*, Polit. l. I, c. I. *S. Thom.* 2, 2, q. 58, a. 7 ad 2). Nam

1. Differunt essentialiter causa *finali*, ut patet ex dictis n. 437 et n. 516. Finis familiae, sive spectantur societates simplices, ex quibus componitur, sive consideratur familia ut quid per se unum, est bonum *privatum* ipsius familiae; finis societatis civilis est bonum *publicum* totius corporis politici. Familia ordinatur ad essentialia humanae existentiae bona proxime *constituenda*; societas vero civilis ad eadem *conservanda* et ulterius *evolvenda*; praeterea societas civilis bona socialia non immediate homini applicat, sed solum eadem in medio posita omnibus offert.

2. Differunt causa *efficienti* seu origine. Familia magis *immediate* est naturalis, quia ad eam natura absolute et independenter ab omni hypothesi inclinatur, ut patet ex diversitate sexuum. Praeterea est prior natura et tempore, quia civitas solum mediante familia oritur. Hinc etiam familia ponitur in definitione civitatis, non autem viceversa.

3. Causa *materiali* seu *elementis componentibus*, cum familia componatur tribus societatibus simplicibus (coniugali, parentali, herili), civitas vero domibus et pagis, ut infra explicabitur.

4. Causa *formali*. Nam a) vinculum iuridicum societatis perfectae proprium et primum est obligatio iustitiae legalis, vinculum vero familiae est obligatio pietatis vel alterius virtutis (inter coniuges iustitiae commutativae et amoris); b) auctoritas in familia per se residet penes parentes et primum quidem apud patrem, ita ut determinatio subiecti auctoritatis semper procedat proxime ab ipsa natura neque relinquatur hominum arbitrio. In civitate vero nullum habetur subiectum generatim per ipsam naturam designatum, sed potest esse varium. Praeterea *superior* civitatis habet potestatem *iurisdictionis*, *pater* vero potestatem quam vocant *dominativam* (oeconomicam. *Suarez*, De leg. l. 1, c. 8, n. 4); ille potest ferre *leges*, hic solum dare *praecepta*. Potestas patria decrescit, non vero politica, quae semper manet eadem. *Illa* per se non potest restringi, ita ut unus paterfamilias habeat minorem potestatem in filios quam alius, *haec* vero varie restringi et inter diversa subiecta distribui potest. Denique potestas politica utpote altior iura habet ampliora quam potestas oeconomica, v. g. ius gladii, ius belli etc.

525. *Obi.* Contra nostram explicationem boni publici obicit *Bluntschli* (Theoria status moderni I 348): 1. eam detrahere dignitati et maiestati status publici; 2. eam redigere civitatem in condicionem *meri medii* pro bono privato; 3. eam confundere bonum publicum cum bono privato; 4. eam explicare non posse, cur saepe multa hominum milia libenter pro statu omnia bona sua cum ipsa vita profundant.

Resp. ad 1, nostram sententiam ad summum detrahere *falsae* maiestati status politici, non autem verae eius dignitati, quae in eo est, ut homines iuvenet in felicitate huius vitae vera et fini ultimo subordinata assequenda. Sententia nostra tuetur praeterea *dignitatem* personae humanae, quam adversarii in indignam condicionem *meri medii* pro bono status redigunt.

Ad 2 *dist.*: Nostra sententia redigit civitatem in condicionem *meri medii* pro bono privato *totali* omnium civium *collective* sumptorum, *conc.*, pro bono privato civium *singillatim* spectatorum vel etiam paucorum et partiali, *nego*. Bonum externum temporale civium singillatim sumptorum subordinatur bono publico, non autem bonum totale omnium civium simul sumptorum; huic potius bonum publicum, ut sit verum et commune, subordinari debet.

Ad 3 *nego assert.* Bonum publicum est complexus illarum conditionum, quas in thesi descripsimus. Hae autem condiciones non sunt bonum privatum nisi *remote* et *virtualiter*, quatenus nimirum eadem singulis membris organicis civitatis *possibilitatem* praebent suam propriam felicitatem directe per se efficiendi. Unde patet bonum privatum etiam omnium civium simul sumptorum esse solum finem *remotum* civitatis, non autem finem *proximum* et *immediatum*, a quo suam speciem habet.

Ad 4 *nego assert.* Nostra sententia hoc factum universale facillime explicare potest. Societas civilis enim generatim hominibus est necessaria et praecepta, hinc etiam ea sacrificia lege naturali praecepta sunt, quae ad eandem conservandam vel eius finem obtinendum sunt necessaria. Haec autem sacrificia a) numquam comprehendunt *omnia bona omnium civium*. Esset enim contra rationem omnes cives omnia bona sua profundere pro conservatione civitatis, quae ipsis pereuntibus etiam perit. *Ergo* solum aliqua vel etiam magna pars civium omnia bona sua temporalia cum ipsa vita non directe abiciunt, sed solum gravi vel certo *periculo* exponunt, ut servent a) aliorum plurimorum vitam, vel β) bona temporalia tum sua tum aliorum, γ) eorundem libertatem et independentiam, fortasse etiam honestatem, proprietatem nationalem, religionem etc., δ) ut eadem bona a maioribus accepta posteris intacta hereditate transmittant. Profecto si privatus sua bona temporalia, suam libertatem etiam cruento defendere potest non sine vitae propriae periculo, cur idem non liceat multis membris pro simili bono tum proprio tum aliorum plurimorum?

b) Etiam in illis casibus, in quibus cives omnia bona temporalia cum vita certo discrimini obiciunt, non simpliciter bona sua neglegunt, sed eadem cum bonis altioris ordinis et perpetuo mansuris commutant. Quae utique doctrina necessario supponit hanc vitam terrestrem cum omnibus bonis temporalibus non esse nisi palaestram pro vita futura immortalis, in qua sanctio huius vitae imperfecta complenda erit (n. 170).

ARTICULUS III.

DE CAUSA MATERIALI CIVITATIS.

526. Materia, ex qua civitas constituitur, partim *personalis* est, partim *realis*, i. e. tum populum tum territorium ab eo inhabitatum comprehendens. De utroque elemento pauca dicemus.